

Gordana Gorunović, *Antropologija Kliforda Gerca: Kulturna teorija i interpretativna analiza kulture*, Srpski genealoški centar i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, 2010

Studija "Antropologija Kliforda Gerca: Kulturna teorija i interpretativna analiza kulture" dr Gordane Gorunović, docentkinje na Odeljenju za etnologiju i antropologiju, prema oceni prof. dr Miloša Milenkovića predstavlja izuzetan doprinos istoriji antropoloških teorija. Ona nas u samom *Uvodu* podseća da Gerc spada u najproduktivnije, najčitanije i najcitiranije autore u antropologiji druge polovine 20. veka koji je sebe video kao pisca i retoričara, a antropološki rad, istraživanje *tamo* i pisanje *ovde* shvatao i praktikovao kao kreativnu estetsko-imaginativnu interpretaciju onoga što drugi ljudi čine i zamišljaju da čine u javnom kontekstu. Autorka posebno ističe Gercovo nastojanje da: "pomeri antropologiju dalje od tradicionalnog shvatanja njenog predmeta ("kultura"), načina objašnjenja i *standardnog* pisanja, na hermeneutičku perspektivu emskog razumevanja i pisanja i na *nestandardno* pisanje" (str. 11) iz čega je proizašla njegova zaokupljenost temama poput: prirode tumačenja, uloge retorike, efekta uverljivosti, autorstva u etnografskom pisanju i autorefleksivnosti. Njegova teorija i metod neosporno je, navodi Gorunović, izvršili su snažan uticaj na društvenu teoriju i metod u nizu disciplina.

Poglavlje "INTELEKTUALNA BIOGRAFIJA: *Kada se snovi ostvare*" upoznaje nas, između ostalog, sa tokom njegovog studiranja humanistike i sticanja diplome na filozofiji. U novu disciplinu zakoračio je kao doktorand na Harvardu, gde je predavač bio Klajd Klakon. U želji da izađe u svet, među ljude, kao što je to činio Levi-Stros, autorka pronalazi značajne paralele između dva autora, svesna svih razlika paradigmi koje su zasnovali: strukturalizma i kulturalizma. "*Kontekst posleratne američke antropologije*" naslov je potpoglavlja koje, između ostalog, omeđava četiri antropološka doba i izdvaja tri epistemološke faze. Rana faza bila je obeležena strukturalnim funkcionalizmom i veberovsko-parsonsovskim metodom nauke. Srednja faza je u znaku zaokreta od pozitivističkog modela na interpretativni model naučnog objašnjenja. Glavne odlike pozne faze su autorefleksivnost, komparativizam i kulturna kritika – korišćenje "epistemoloških resursa" jedne kulture u kontrastnom sagledavanju i tumačenju druge.

"*BORAVAK TAMO: ETNOGRAFSKI RAD U INDONEZIJ*" je poglavlje posvećeno početku Gercovog terenskog rada. On je sa suprugom Hildred najpre boravio na Javi od 1952. do 1954. godine kada se fokusirao na proučavanje religioznog života. Potom odlaze na Bali, gde je nastojao da pokaže da se: srodstvo, oblik sela, borba petlova... mogu čitati kao tekstovi ili "analogno tekstu". Posle jednogodišnjeg istraživanja, odlaze na Sumatru gde ih zatiču politički nemiri zbog kojih moraju da beže.

Poglavlje *"PISANJE OVDE"* podeljeno je u nekoliko potpoglavlja. Prvo *"Studije iz rane faze"* posvećeno je praćenju njegove karijere u periodu dok je bila vezana za Stenford, Berkli i Univerzitet u Čikagu. Tada na osnovu terenskog rada nastaju radovi: *"Religija Jave"*, *"Nazadovanje zemljoradnje"*, *"Torbari i prinčevi"* i *"Društvena istorija indonežanskog grada"*, zatim zbornik *"Stara društva i nove države"* i delo *"Posmatrani islam"*. *"Religija Jave u indonežanskom kvartetu"* drugo je potpoglavlje u kojem se autorka bavi analizom rezultata prikazanih u studiji posvećenoj javanskoj religiji. Treće potpoglavlje *"O društvenoj istoriji, nazadovanju zemljoradnje i preduzetništvu"*, bavi se analizom studija *"Društvena istorija indonežanskog grada"*, *"Nazadovanje zemljoradnje"*, *"O torbarima i prinčevima"*. Autorka navodi da je nastavio da sledi kurs komparativnih istraživanja, paralelno sa radom na teorizaciji kulture i tumačenju značenja "konkretnog" i lokalno specifičnog u okviru poduhvata nazvanog naučna fenomenologija kulture i hermeneutička antropologija.

Poglavlje *"ETNOGRAFSKI RAD U MAROKU"* prati Gercovo nastojanje da izvrši komparaciju nalaza sa Jave i Balija sa Marokom. Odabira mali grad Sefru, sa oko 20.000 stanovnika, u središnjem delu zemlje koji je odavao haotičnu sliku sa nehomogenom etničkom i društvenom strukturom i identičnim planom grada. Teme kojima se posvećuje su religija i kultura, grad i urbanizacija, ekonomija bazara... Potpoglavlje *"Promene u Sefru"* posvećeno je praćenju uočenog procesa promena koji otpočinje početkom šezdesetih godina. Potpoglavlje *"Povratak na teren"* posvećeno je Gercovom boravku u Indoneziji gde odlazi sa zadatkom da napiše izveštaj o stanju društvenih nauka. U grad Pare se vraća još jednom 1986. godine i kao glavnu promenu uočava komercijalizaciju poljoprivrede. Iste godine u Sefru zatiče još veće promene. Ključna dela ove faze su: *"Posmatrani islam: religijski razvoj u Maroku i Indoneziji"*, *"Suk: ekonomija bazara u Sefru"*, *"Centri, kraljevi i harizma: refleksije o simboličkoj moći"*. Sa Hildred Gerc i Lorensom Rouzenom objavljuje *"Značenje i poredak u marokanskom društvu: Tri eseja iz kulturne analize"*.

Poglavlje *"TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR I DOPRINOS"* sastavljeno je od sedam potpoglavlja čiji naslovi jasno upućuju na ključne tačke u Gercovom teorijsko-metodološkom radu: *"Od strukturalnog funkcionalizma ka interpretativnoj antropologiji: redefinisane predmete i pristupa"*, *"Glavna dela iz zrele i kasne faze"*, *"Gercov koncept društvene interpretativne nauke"*, *"Ekskurs u boasovsku antropologiju prve polovine 20. veka: Boasova i Kreberova distinkcija između nauke i istorije"*, *"Veoma sažeta istorija hermeneutike"*, *"Kratka istorija pojma fenomenologija"*, *"Gercova naučna fenomenologija kulture"*.

Poglavlje *"TEORIJA KULTURE I INTERPRETATIVNA ANALIZA KULTURE"* posvećeno je praćenju sofisticirane, ali i hermetične Gercove ideje kulture, koju je Kuper pokušavao da prati. To je pojam kulture koji je definisao Parsons – kultura kao simbolički sistem i kao sistem značenja. Autorka,

dalje, navodi da je Gerc težio da operacionalizuje implikacije proučavanja kulture odvojeno od društvene organizacije ili društvene struktura. Sugerisao je da bi antropolozi trebalo da prihvate "sužen, specijalizovan" i "teorijski moćniji pojam kulture" koji će zameniti Tejlorovu "složenu celinu". Pojam kulture koji je smatrao kao heuristički plodniji, shvatao je kao "semiotički". On je svoj "interpretativni, humanistički pristup" formulisao u protivstavu prema oblicima objektivizma i redukcionizma. Njegov najradikalniji stav odnosio se na to da kultura nije zatvorena "u glavama ljudi", nego da je otelovljena u svojim simbolima pomoću kojih pripadnici društva, kako navodi autorka, komuniciraju pogled na svet, etos i vrednosne orijentacije jedni drugima, dolazećim generacijama i antropolozima. To vodi razumevanju da su "kulturni činovi, konstrukcija, razumevanje i korišćenje simboličkih formi" javni društveni događaji podložni opservaciji. Slede potpoglavlja: *"Kultura kao simbolički sistem"*, *"Model nečega/model za nešto"*, *"Kritike"*, *"Teorija etnografije ili o prirodi antropološkog tumačenja"*, *"Antropološko razumevanje i tumačenje iz perspektive učesnika"* i *"Kultura kao tekst": simbolički pristup akciji"*.

"KRITIKE GERCOVOG PRISTUPA" naslov je poglavlja u kojem autorka upućuje na neke ključne zamerke koje su izricane na račun Gercovih postavki od strane pozitivista, materijalista, interpretativista, postmodernista... Autorka navodi da Gerc jeste u istraživačkoj praksi zapostavio razlike u značenjima, odnosno verovanjima, vrednostima i idiomima između različito pozicioniranih grupa u okviru proučavanih društava. Pitanja moći i dominacije, takođe izostaju, iako nije ignorisao ulogu politike i moći u proučavanim društvima. Ona, međutim, naglašava da kritičari Gercove paradigme često zanemaruju kontekst u kojem se odvija intelektualna interakcija i inovacija. Ona navodi da je uvođenje hermeneutike u antropologiju značilo da se fenomeni moraju "čitati", prevoditi i tumačiti i da to moraju činiti i antropolozi i pripadnici društva.

U finalnom delu studije, nazvanom *"ZAVRŠNA RAZMATRANJA"* autorka pruža rezime vlastitih nastojanja, ali i evocira početne hipoteze u želji da ih preispita i eventualno revidira. Prva hipoteza odnosila se na to da Gerc nikada nije ponudio sistematičnu kulturnu teoriju. Gorunović izriče nadu da je pokazala da Gerc nije sistematično neteoretičan antropolog, mada se eventualno može označiti kao epistemološki anarhista u Fajerabendovom značenju izraza; da je posedovao teorijski okvir interpretativne analize, kao i opštiju teoriju kulture i teoriju etnografije. Druga hipoteza odnosi se na to da je Gerc ponudio relativno strukturiran skup pojmova i postupaka za interpretaciju kulture koji su omogućili opstanak empirijskih istraživanja u antropologiji. Autorka podseća da je Gerc kulturu definisao: "kao ukupnost uređenih obrazaca ili skupova značenjskih simbola. Proučavanje kulture je proučavanje mehanizama koje pojedinci i grupe koriste kako bi se orijentisali u "inače neprozirnom

svetu". Mišljenje je javni društveni čin, razmena značenjskih simbola, reči, ideja, pojmova i oznaka. Gerc je smatrao da ovo gledište čini proučavanje kulture "pozitivnom naukom" (str. 316). Ono što je novo u Gercovom radu i što ga odvaja od tradicije na koju se naslanjao jeste stav da antropologija pripada širem projektu humanističke nauke sa dugom teorijskom i metodološkom tradicijom, zbog čega nije potrebno obnavljati staru distinkciju i metodološku raspravu između prirodnih i duhovnih disciplina. Dalje, da fenomenologija neminovno vodi hermeneutici ili bar fenomenološkom deskriptivnom pristupu. Treća hipoteza svodi se na stav da nikada nije ponudio problemsko-aplikativan metodološki model poput recepta ili niza uputstava koje istraživač treba da sledi. U vezi sa njom, autorka podseća na Gercove reči da interpretativna teorija kulture, i ujedno njeno realno ograničenje, jeste da ona ništa ne predskazuje i ne predviđa u strogom smislu. Poslednja, četvrta hipoteza odnosila se na to da je Gerc debatujući tradicionalne probleme antropološke metodologije ponudio antropološku poetiku zbog čega je percipiran kao "preteča" postmoderne antropologije, što autorka smatra tačnim, ali ne i to da je postmoder- ni antropolog.

Ljubica Milosavljević

**Saša Nedeljković, *Kultura i nasilje: pojmovi i paradigme*. 2011.
Beograd: Baštinik i Odeljenje za etnologiju i antropologiju
Filozofskog fakulteta u Beogradu**

Monografija Saše Nedeljkovića, vanrednog profesora na Odeljenju za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, predstavlja jedinstven doprinos sagledavanju problema nasilja iz antropološke perspektive i postavlja nezaobilazne temelje za buduće kulturološke studije ovog fenomena koji zauzima sve značajnije mesto u globalnim okvirima. Nudeći konceptualni okvir za antropološko proučavanje nasilja kao i kritički osvrt na istaknute teorijske doprinose u ovoj oblasti u različitim naučnim disciplinama, autor se sistematično upušta u pionirski projekat ucrtavanja granica antropološke perspektive i njenih prednosti i osobenosti, i baca novo svetlo na neke stare teme, istovremeno otvarajući nova pitanja.

Ovo je prva od dve studije istog autora koje pristupaju problemu nasilja iz antropološkog ugla i na celovit način, polazeći od teorijskih razmatranja i definisanja osnovnih pojmova, preko dizajniranja antropološkog pručavanja nasilja, do empirijske primene, čineći tako zaokruženu celinu i putokaz budućim proučavanjima i obaveznu literaturu kako studentima i stručnoj akademskoj publici, tako i svima koji žele da se bliže upoznaju sa mnoštvom pojavnih aspekata nasilja i različitim načinima njihovih promatranja.